

János Zsigmond

1540—1571

A XVI. század magyarjának a folytonos háborúk mellett, ami ideje maradt, azt a század uralkodó kérdésének, az egyház reformálása ügyének szentelte.

Ezzel foglalkozik a főúr éppúgy, mint a köznemes, valamint a városi polgár: nyilvános helyeken, a piacon éppúgy vitáznak, mint otthonukban, ha ketten-hárman összejönnek.

János Zsigmond Erdélye klasszikus színhelyévé vált a vallási vitáknak. Miután az egyes felekezetek tanai még nem voltak kiforrva, e viták egyenesen szükségesek voltak az eszmék tisztázására.

Az első hitegyeztető-vitát Hesseni Fülöp német fejedelemnek meghívására és élénk érdeklődése mellett tartották Luther és Zwingli az ő marburgi várkastélyában. Később Pfalzi Frigyes választófejedelem tartott hitvitát Naumburgban, az úrvacsorai dogmák egyeztetésére Melancton javaslata alapján. Csak a katolikusok és protestánsok hitvitái váltak a tridenti zsinat után feleslegessé, de a protestánsok egymás közötti vitái más megítélés alá esnek.

Ezek tudatában különösnek tetszik előttünk Szekfű Gyula véleménye (Magyar Történelmében), aki János Zsigmond degeneráltsága jelének veszi, hogy abban a harcias korban hitviták iránt érdeklődött. Hesseni Fülöp, Pfalzi Frigyes, Szász Móric stb. — a schmalkaldeni háború koszorús vezérei — is degeneráltak, mert vallási viták iránt érdeklődtek?

János Zsigmond a nagyváradi disputáción személyesen vett részt s több kijelentést tett. Ezek

közül nem annyira a dogmatikus kérdésekre vonatkozók érdekelnek, mert hiszen ezekben nem lehetett önálló-, nem lévén teológus. Hanem az egyház igazgatására s a vallásszabadságra vonatkozók, amelyek a fejedelemre tartoznak, figyelemreméltóak kijelentései. Ezeket mondta e tárgyban Méliusnak és társainak: Mitőlünk tünéktek semmi bántástok nem volt. Hogy pedig Mélius Péternek a mű szónkat megmondották, hogy a mű birodalmunkban nem pápálkodik és a ministerket (t. i. a papokat) az igaz-vallásért ne kergesse, a könyveket meg ne égesse, senkit hittel az ő vallása mellé ne kötelezzen, ez az oka: A mű birodalmunkban, miképpen arról ország-végezés is vagyon, *mű azt akarjuk, hogy szabadság legyen.* Továbbá tudjuk, hogy a kit Istennek ajándéka és *a lelkiismeret semmire erőszakkal nem vitethetik.*

Ugyanígy nyilatkozik a hitvita következő napján: Minekutána az Istennek kegyelmességéből e szegelet földnek választott fejedelme vagyunk, tisztünk szerint nemcsak a mű alattunkvalóknak testeknek oltalmazására akartunk gondot viselni, hanem még lelkekre is, hogy az igazságban megépülhessenek... *A mű birodalmunkban szabadon, valahol akarjátok és valamikor akarjátok, disputálhattok.* Mindenkoron mű e mű prédikátorunkat előállatjuk. Szabadon, minden bántás nélkül eljöhettek stb.

Mindezek egy olyan fejedelem alakját állítják elénk, akitől távol áll az erőszak gondolata, ami pedig az ő korában más országokban mindennütt érvényesült. Teljes szabadságot biztosít a vele ellenkező nézeteket vallóknak is.

Sajnos, János Zsigmond fiatalon elhunyt s nem tudta megszilárdítani országát. Mint kortársa, a költő Schesaeus mondja róla:

Hogyha a természet neki ad vala testi erőben
Épséget s ha nagyobb birodalmat is ad vala néki:
Túlszárnyalta korát s utóléri az ősök erényét,
Önerejével utól a föld minden fejedelmét;
Ámde csak egynek, hej! mindent nem ad meg az
Isten.

Igy is nagyot alkotott rövid uralkodása alatt. Megalkotta országa rendeivel együtt az akkor világszerte páratlanul szabadelvű vallás- és egyházpolitikai rendszert: a négy bevett vallás rendszerét, a kis Erdély legnagyobb erősségét önálló állami léte folyamán.

Az unitárius egyház még nem szilárdult meg kellőleg halálakor, arra kemény csapásokat tudtak mérni csakhamar a Báthoryak s az ellenreformáció jezsuitái. Az erdélyi egységes nemzeti egyházat nem sikerült megvalósítani, de a recepta religiók rendszere dacolt 300 éven át az idők viharaival egész 1848-ig, amikor is a XIX. század felvilágosodása a vallások teljes szabadságát és viszonyosságát meghozta.

Az objektív történetírás — minden „átértékelési“ kísérlet ellenére — mindig meg fogja hajtani zászlóját János Zsigmond nemes személye és egyházpolitikai rendszere előtt.

Botár Imre: